

A Fővárosi TEGYESZ nevelőszülői hálózata

A fővárosi gyermekvédelmi szakellátó rendszer az ország legnagyobb ellátotti létszámát tudhatja magáénak, a Gyermekvédelmi törvény életbe lépése óta a beutalt kiskorúak és az utógondozói ellátásban részesülők száma összességében folyamatosan 3000 fölött van.

A gondozási helyek típusainak megoszlása markánsan eltér az országos átlagtól: jellemző a differenciált intézményrendszer, ahol a gondozási helyek kb. háromnegyed része lakásotthoni illetve gyermekotthoni férőhely a fővárosban illetve attól akár jelentős távolságra lévő vidéki telephelyeken, és egy arányában 25 % körül mozgó, de abszolút értékben jelentős, 500 körüli gondozottat ellátó önkormányzati fenntartású nevelőszülői hálózat.

A gondozási helyek megoszlásának nyilván történelmi hagyományai vannak, s bár a gyermekvédelmi törvény egyértelműen a nevelőszülői családokban történő elhelyezést preferálja, a fővárosi szakellátó rendszerben még a civil nevelőszülői hálózatokban elhelyezett fővárosi gyermekkel együtt sem sikerült elérni a 30%-os arányt a nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek és fiatalok tekintetében, míg az országos átlag 50% fölött van, illetve egyes megyékben 70 % fölé került.

Ez az összefoglaló a gyermekvédelmi törvény életbe lépése után a Fővárosi TEGYESZ Nevelőszülői és Kollégiumi Szolgálatánál megfigyelhető jellemző tendenciákat, a nevelőszülői képzésekkel, kihelyezésekkel, működéssel kapcsolatos tapasztalatokat mutatja be.

I. LÉTSZÁMADATOK

A létszámcsökkenés 1998 óta folyamatos, ezt a tendenciát nem sikerült sem megállítanunk, sem megfordítanunk.

Az okok összetettek, véleményem szerint az alábbi tényezők játszanak közre a folyamatos csökkenésben:

- a hálózat elöregedése, még mindig nagy az aránya az egy-egy utógondozói ellátottat nevelő idős nevelőszülőknél, akik aztán a fiatal 24. életévének betöltésével befejezik tevékenységüket
- a rendkívül szigorú alkalmassági szűrés következtében (lásd a képzésekről szóló fejezetet) az új nevelőszülők „munkába állása” nem tudja ellensúlyozni a különböző okok miatt (hazagon-

dozás, visszahelyezés, örökbefogadás, utógondozói ellátás befejeződése) tevékenységüket befejező nevelőszülők számát

- a nevelőszülői felkészítő képzés nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket a mennyiségi mutatók tekintetében, nem csodaszor, mint ahogy egy-egy toborzási akció sem
- működési területünkön (a főváros, és elsősorban az agglomeráció, de tulajdonképpen egy rövid időszak kivételével egész Pest megye területéről fogadunk jelentkezőket) rajtunk kívül még öt nagyobb civil hálózat, valamint a Pest megyei TEGYESZI Nevelőszülői Hálózata is működik, s azt sem szabad elfelejteni, hogy az első civil hálózatok a Fővárosi TEGYESZ-ből kivált nevelőszülői családokkal alakultak meg.

1.sz. táblázat az ellátottak létszámának alakulásáról

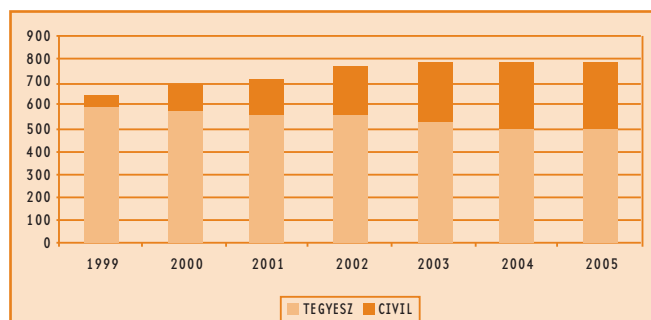
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hivatásos nevelőszülőnél	140	145	128	140	156	147	134	144
Hagyományos nevelőszülőnél	479	465	452	427	401	382	363	346
Kollégiumban	95	60	44	25	34	36	45*	32
Albérletben, lakásotthonban	21	25	20	20	23	14		
Összesen	735	695	644	613	614	579	542	522

(*2004-ben kaptunk működési engedélyt külső férőhelyekre)

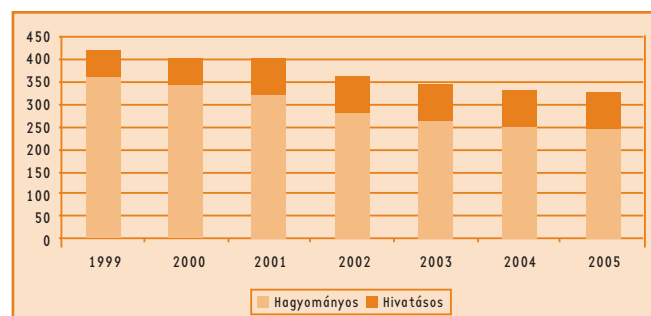
2. sz. táblázat: Gyerekszám a nevelőszülőknél (Fővárosi TEGYESZ és civil hálózatok)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TEGYESZ	610	580	569	555	529	497	490
CIVIL	37	114	149	215	255	285	283
Összesen	647	694	718	770	784	782	773

Hálózatunkban magas az utógondozói ellátottak aránya: a 2005. december 31-ei adatok szerint a nevelőszülőnél élő ellátottak 25,7%-a nagykorú, de amennyiben a külső férőhelyen élő fiatalokat is beszámítjuk, vagyis az 522 ellátotthoz mérjük az utógondozói ellátottak arányát, akkor ez a mutató közel 30% (a fővárosi szakellátottak 21,8%-a utógondozói ellátott nyilvántartásunk szerint).

Mint ahogy erre már korábban is utaltam, a nevelőszülőnél élő gyermekek száma „csak” a TEGYESZ hálózatában csökkent, ennek egyik oka éppen a civil hálózatok térnyerése. A civil nevelőszülőknél a gyermeklétszám dinamikusan nőtt, bár az adatokból arra lehet következtetni, hogy közelíti, vagy elérte a maximumot, amit ebben a fővárosi és Pest megyei régióban el lehet érni, hiszen összességében a nevelőszülőnél élő gyermekek száma 2002 óta 770-780 között mozog, és egyre jelentősebb számban küzdenek ők is a gondozási helyváltoztatás problémájával.

Legnagyobb problémát a hivatásos nevelőszülői hálózat összetételében, a férőhelyek számában, illetve kihasználtságában látom. A hivatásos nevelőszülői családok átlagszáma az elmúlt 5 év során mindvégig 2,8-3 között alakult, amely mögött a hálózat elöregezésétől a különleges szükségletű gyermekek

nagy számán át a kisebb budapesti lakások és a távoli megyékbe történő költözések mind szerepet játszottak.

Hivatásos nevelőszülőinknél él az összes nevelőszülőnél élő különleges szükségletű gyermek 35%-a, vagyis a hivatásos nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek és fiatalok egyharmadának ellátása valamilyen oknál fogva többletfeladatot és többletköltséget jelent. (Ez az arány az összes ellátott esetében 20%.)

Hivatásos nevelőszülőink között tízen nevelnek öt, vagy annál több gyermeket, nekik biztosítunk állandó segítőt a jogszabályok értelmében, és ezen kívül egy olyan hivatásos nevelőszülőnek is külön kérelemre, aki két halmozottan sérült különleges szükségletű gyermeket nevel nagy odaadással, szinte a család erejét meghaladó módon.

Véleményem szerint a valódi probléma az, hogy sem a gyerekek, sem a nevelőszülők tekintetében nincs forgás. Hiába kapott az elmúlt 5 év alatt 12 hagyományos nevelőszülő hivatásos státuszt, a férőhelyeket pillanatok alatt feltöltöttük, és ezzel mintha hosszú évekre bebetonoztuk volna a gyerekeket ezekbe a családokba. Hivatásos nevelőszülőink sem a hazagondozások, sem az örökbefogadások, illetve az örökbefogadó családba történő át gondozások tekintetében nem jeleskednek, elsődleges érdekük a státusz megtartása.

A felnőtt gyermekeket kibocsátó hivatásos nevelőszülők kiuttatása sem egyszerű feladat, hiszen a nyugdíjazásukra semmilyen kedvezmény nem vonatkozik, pedig egy-egy generáció felnevelése után már elfáradtak, és a korkülönbségre vonatkozó szabályok miatt már csak nehezen, vagy egyáltalán nem helyezhető hozzájuk gyermek. A Minisztérium helyettes államtitkárnál kezdeményeztük a hivatásos nevelőszülők kordkedvezményes nyugdíjazására vonatkozó jogszabályok kidolgozását.

A hivatásos nevelőszülői jogviszony megszüntetését, vagy hagyományossá módosítását a jogszabályok igencsak körbeágyázták, így valójában nincsenek eszközeink az 1-2 gyermeket nevelő hivatásos nevelőszülők státuszának felülbírálásához. Véleményem szerint ebben sürgősen lépni kellene, így a fenntartói elvárásoknak biztos, hogy nem tudunk megfelelni.

Nagyon nehéz a hálózat megfiatalítása is, hiszen csak a 300 órás képzés után lehet ma már a hivatásos státuszt megadni, és kevés az erre a feladatra vállalkozó *alkalmasnak látszó* hagyományos nevelőszülői családok száma.

Hivatásos nevelőszülőink között ketten egészen különleges feladatot látnak el: a TEGYESZ tulajdonában álló lakásokban HIV fertőzött gyermeket nevelnek.

A HIV fertőzött gyermekek életminőségének javítása érdekében folyamatosan pályáztunk minisztériumi támogatásért, 2004-ben pl. 1 millió forintot nyertünk a két lakás berendezésének cseréjére, számítógépek vásárlására. A gyermekek ellátmányát havonta rendszeresen jelentős összeggel kiegészítjük, hogy

3. sz. táblázat: A nevelőszülők számának alakulása

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hagyományos	364	348	323	299	286	286	274
Hivatásos	56	51	52	56	53	48	51
Összesen	420	399	375	355	339	334	325

a fejlesztésükkel, egészségügyi ellátásukkal kapcsolatos többlet-költségeket ily módon kompenzáljuk.

A jó színvonalú szakmai munkának garanciája a megfelelő felkészültségű, állandó segítői team: nevelőszülői tanácsadók és pszichológusok. A Fővárosi TEGYESZ Nevelőszülői Szolgálatánál egy 20 fős csapat dolgozik, a tanácsadók munkáját két pszichológus segíti, a nevelőszülői és örökbefogadói képzések szervezését, a programok akkreditálását külön szakember végzi.

Az elmúlt évek során sajnos folyamatosan meg kellett küzdenünk a magas fluktuációval, évente 3-6 kolléga cserélődött, ami azon túl, hogy a szakmai munka folyamatosságát meg-megakasztotta, a nevelőszülői családokra gyakorolt igen kedvezőtlen hatást. Főleg akkor, amikor volt olyan terület, amelyen az elmúlt években már az ötödik tanácsadó vette át a család gondozását, segítségét. Ezt az extrém esetet leszámítva is a tanácsadói körzeteknek kevesebb, mint a felénél változatlan a nevelőszülői tanácsadó 2000 óta. Márpedig a nevelőszülői tanácsadói munka egyik legfontosabb „kelléke” a bizalom, amely nem csupán a személynek, hanem az intézménynek is szól.

A nevelőszülői tanácsadók esetszáma megfelel a törvényi előírásoknak, kisebb hullámzás mellett 20-25 családdal, illetve 35-45 gyermekkel dolgoznak területtől függően, s a vérszerinti családok gondozásával kapcsolatos törvényi feladatokat is ellátják. Az elmúlt 5 év során két nagyobb változtatást hajtottunk végre. Egyrészt 2002-ben az addig külön tanácsadói körzetként működő roma nevelőszülői hálózatot integráltuk a területi elvnek megfelelően az illetékes tanácsadói körzetekbe. Ennek legfőbb oka az volt, hogy Diósi Ágnes helyére, akinek a nevéhez a hálózat kialakítása kötődött, több próbálkozás ellenére sem sikerült megfelelő személyt találni. Visszatekintve a lépés egyértelműen sikeresnek tekinthető, a szakmai színvonal egységesebb voltát, emelkedését tapasztalhatjuk ezeknek a családoknak az esetében, és az integráció nyomán maguk a roma nevelőszülők is elégedettséget fejezték ki.

A másik változtatást „az élet kényszerítette ki”. Egyre több nevelőszülői családunk költözött Borsod-Abaúj-Zemplén, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe, szakmai tanácsadásuk, segítségük Budapest távolságából szinte lehetetlenné vált, a tanácsadók nem jutottak el megfelelő időközönként a családokhoz, probléma esetén érdemi segítséget nem tudtak nyújtani. Ezért 2001 tavaszán létrehoztunk egy észak-magyarországi körzetet, amelyet egy miskolci lakóhellyel rendelkező kolléga látott el. Bár személyi változás történt ezen a területen is, de maga az elv bevált, a nagy távolságban élő nevelőszülői családok gondozása, ellenőrzése ily módon jól megoldott.

A rendszeres szupervízió biztosítása továbbra is a megol-

dandó feladatok közé tartozik, bár az elmúlt években a vezetés támogatásával több szupervíziós csoportot sikerült indítanunk nevelőszülői tanácsadók és hivatásos nevelőszülők részére egyaránt. A rendszeres szupervízió illetve az esetmegbeszélő csoportok segítségével minden bizonnyal csökkenthető lenne a tanácsadók elfáradása, kiégése, csökkenthető lenne a fluktuáció, valamint a hivatásos nevelőszülők szakmaiságát is erősíteni lehetne.

II. KIHELYEZÉSEK

A 4. sz. táblázat adatai közül a zárójelben szereplő esetszámok a saját hálózaton belüli gondozási hely megváltoztatásokat jelentik, a kihelyezések esetszámában pedig benne foglaltatik az utógondozói ellátásra történő befogadások, valamint a más működtetőtől való átvállalások száma is. Tehát itt valójában az összes befogadásról esik szó.

■ Ha a tendenciákat keressük, akkor az alábbi megállapításokat tehetjük:

- Egy-egy pozitív, illetve negatív értelemben kiugró évtől eltekintve a kihelyezések általában 40-50 körül mozognak évente
- Változás, hogy amennyiben a nevelőszülőnél élő gyermekek számára más gondozási helyet kell keresnünk, akkor igyekszünk először a saját hálózatunkban más nevelőszülői családot keresni, természetesen amennyiben azt a gyermek kora és személyiségállapota lehetővé teszi. Hálózaton belül, külső férőhelyen igyekszünk megtartani azokat a fiatal felnőtteket is, akiknek a nevelőszülői családból valamilyen oknál fogva el kell jönni, de tanulmányaik folytatása, és utógondozójukkal való együttműködésük okán az ellátásra továbbra is jogosultak.
- 2002 óta tudatosan figyelünk arra, hogy nem csupán gyermekotthonokból helyezünk ki gyermekeket, hanem az Átmeneti Otthonból, nem egy esetben közvetlenül a családból, vagy Gyermek Átmeneti Otthonából is. Ez mind más és más feladat elé állítja a nevelőszülőket, de úgy tapasztaltuk, hogy a frissen kiképzett nevelőszülők többségében jól kezelik ezeket a helyzeteket, és támogatják az ilyen esetekben még általában intenzívebb kapcsolattartásokat.
- 2003 óta a csecsemőkorú gyermekek kihelyezésére figyeltünk jobban, egyre gyakrabban fordul elő, hogy csecsemőt közvetlenül a kórházból vitt haza a nevelőszülő. (E témában készült Szolgálatunknál egy nagyobb tanulmány, amely egy ún. krízis-nevelőszülői család előnyeit és nehézségeit veszi számba, ahonnan folyamatos lenne a gyermekek átgondozása).
- A kihelyezett gyermekek közel fele vidéki családokhoz került, tehát a vidéki családok fogadókészségével továbbra is ko-

4. sz. táblázat

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hivatásos nevelőszülőkhöz	7	4	4	12	21	7+(2)	4+(3)	8+(2)
Hagyományos nevelőszülőkhöz	28	19	39	27	48	34+(5)	37+(5)	41
Kollégiumba, albérletbe	23	9	11	3	13	10	2+(4)	1+(2)
Összesen	58	32	54	42	82	51+(7)	43+(12)	50+(4)

molyan kell számolni, ugyanakkor tartós beteg, fogyatékos gyermekek nevelését, gondozását alig-alig vállalják nevelőszülők, ez a szám minden évben 10 alatt volt.

■ A kihelyezésekkel kapcsolatban két, véleményem szerint fontos problémára szeretném felhívni a figyelmet:

- Hiába képezünk ki 55 év feletti nevelőszülőket, 10 év feletti gyermekek kihelyezése nevelőszülői családokba nagyon nehezen megy, hacsak nem volt patronáló, vagy rokoni kapcsolat a felek közt. A kamaszok éppen az önálló útkeresés, a leválás időszakát élik, nehezen tudnak alkalmazkodni egy-egy nevelőszülői család szokás- és normarendszeréhez.
- Az eredményes szakmai munkát nagymértékben nehezíti, hogy a kihelyezéskor sokszor nem tudjuk jól megtervezni a gondozási-nevelési folyamatot a hiányzó információk miatt (ez legtöbbször sajnos még mindig az alapellátás hiányosságaira vezethető vissza). A gyermekek sorsát meghatározó döntéseket, pl. örökbefogadhatóvá nyilvánítás időben kellene meghozni, az egyes lépések végrehajtását pedig sokkal következetesebben kellene számon kérni.

Egy gyermek beillesztése egy nevelőszülői családba igen nagy körültekintést igénylő feladat, a nevelőszülő megtámogatását ebben az időszakban, a gyermek szükségleteinek felmérését, a megfelelő segítő szolgáltatások megtalálását a nevelőszülői tanácsadónak előtérbe kell helyezni. Úgy látom, ebben még kellene fejlődni, hogy a rövid időn belüli visszahelyezések számát a minimálisra tudjuk csökkenteni.

■ III. A GONDOZÁS MEGSZŪNÉSE A NEVELŐSZÜLŐI SZOLGÁLATNÁL

A hazagondozások tekintetében évek óta egyhelyben topogunk, a nevelőszülői felkészítő képzés szemléletformáló hatása mellett önmagában nem csodaszer, nagyon kevésbé tud hozzájárulni a maga eszközeivel a vérszerinti családokkal való együttműködésen keresztül a szülői kompetenciák erősítéséhez. A feladat nem lehetetlen, de nagyon nehéz, segítő és hatóságok összehangolt munkájára van ehhez szükség.

Az örökbefogadások igen alacsony száma mögött találunk jó és rossz tendenciát egyaránt. Reményeink szerint a nevelőszülői felkészítő képzések során valóban sikerül kiszűrni a jelentkezők közül azokat, akik valójában örökbefogadási szándék-

kal keresnek fel minket. Lassan sikerült lezárunk azokat az 1997 előtt keletkezett helyzeteket is, amikor nevelőszülők a közeljövőben bekövetkező örökbefogadás reményében vállalták a gyermekek nevelését (kivéve a román állampolgárságú gyermekek ügyét, azokban az esetekben potenciálisan nagy számú örökbefogadni szándékozó nevelőszülőnk van).

Ugyanakkor megfigyelhető az a tendencia is, hogy jónéhány örökbe adható gyermek esetében a nevelőszülők húzzák az időt, nem vállalják az örökbefogadást, míg a gyermek végül olyan körülvá válik, amikor már gyakorlatilag nincs esélye arra, hogy másik örökbefogadó családba kerüljön. A más, örökbefogadó családhoz történő átgondozások változatlanul alacsony számot mutatnak, évente két-három gyermeket sikerül ily módon végleges biztonságot jelentő családhoz segíteni.

Az 5. táblázat 3-4. sora a nagykorúvá váló fiatalok utógondozói ellátásáról szól. Jól látszik az a tendencia, hogy lassan szinte valamennyi nálunk nagykorúvá váló fiatal kéri az utógondozói ellátását, s még ha a nevelőszülőjével meg is romlott a kapcsolata, de külső férőhelyen fogadni tudjuk őt, ha együttműködő, és céljai vannak.

Évek óta büszkék vagyunk arra, hogy fiataljaink milyen magas arányban tanulnak, főként akik főiskolai, egyetemi tanulmányokat folytatnak, számuk évről évre 20 körül, vagy afölött mozog. Ezt támasztja alá az is, hogy a megszűnések kb. felét minden évben a 24. illetve a 25. életév betöltése indokolja.

Az együttműködés hiánya miatt kezdeményezett megszüntetések aránya 20-25% körül mozog, még ilyenkor is próbálunk más lehetőséget, pl. utógondozó otthont keresni, ajánlani a fiataloknak.

A fiatal felnőttekkel folytatott munkánk két legnehezebb feladata:

- a fiatalok munkába állásának segítése, egyrészt, mert amíg lehet, újra és újra megpróbálkoznak tanulmányaik folytatásával, újrakezdésével, sokszor csak a tanulói jogviszony biztosított kedvezmények miatt, másrészt mert foglalkoztatásukat sok munkáltató csak feketén, vagy félig-meddig illegálisan akarja megoldani
- a másik nehézség inkább adminisztratív jellegű, a személyi térítési díjak megállapításának, illetve a befizetések ellenőrzése még mindig nem megy zökkenőmentesen.

A nevelőszülőktől történő visszahelyezésekről évről évre beszámolókat készítünk, hogy az elemzések segítségével tudjuk javítani munkánk eredményességét. A nevelőszülői családból más gondozási helyre kerülő kiskorúak száma évről évre 20 körül mo-

5. sz. táblázat

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Visszakerült a vér szerinti szülőhöz	4	6	4	1	2	6	7	4
Örökbefogadás	11	11	17	7	7	11	3	7
Nagykorúvá vált, UE-t nem kért	17	7	5	1	2	3	0	0
Utógondozói ellátása megszűnt	-	31	40	29	38	45	35	40
Visszakerült gyermekotthonba ill. más nevelőszülői családba	26	12	19	19	19+6	8+3	21+1	19
Egyéb	28	-	8	3	7	0	3	1
Összesen	86	67	93	60	81	76	70	71

zog, ez az összes ellátott 4 %-át teszi ki. A legfőbb problémák tapasztalataink szerint a következők:

- Sajnos minden évben előfordul néhány esetben a bántalmazás, aminek egyáltalán nem szabadna megtörténnie az amúgy is súlyosan traumatizálódott gyermekekkel.
- Az esetek felét általában minden évben a gyermekek magatartási problémái teszik ki, amelyek egyrészt a kamaszkorhoz kapcsolódnak, másrészt olyan súlyosabb pszichés problémák állnak esetenként a háttérben, amelyek kezelése meghaladja a nevelőszülő tudását, tűrőképességét, ami esetenként speciális megsegítést igényel.
- A gyermekek közül négyet-ötöt minden évben azért kellett elhozni a nevelőszülőtől, mert az adott nevelőszülői családban nem voltak megfelelőek a körülmények a gyermek ellátásához, esetenként felmerült az elhanyagolás gyanúja is.
- Sokszor a kamaszkorú fiatalok maguk kezdeményezik a nevelőszülőtől való elkerülésüket, így mennek elébe annak, hogy a nevelőszülő mondja ki, nem vállalja nevelésüket tovább.
- Figyelmeztető jel, hogy az elmúlt két év során több olyan eset is volt, amikor a gyermekek mindössze egy-másfél év elteltével kerültek vissza a nevelőszülői családból, vagyis a gyermek és a nevelőszülő összeillesztése nem sikerült, a nevelőszülő a képzés ellenére sem volt esetenként felkészülve a feladatra, és/vagy a szakemberek sem tudták megsegíteni a beilleszkedés folyamatát.
- Sajnos minden évben szükségessé válik a gyermekek gondozási helyének megváltoztatása a nevelőszülő betegsége, vagy halála miatt.

Még ha nem is szeretjük a visszahelyezésekről szóló adatokat, azt el kell fogadnunk, hogy ezek az események munkánk velejárói, és nem feltétlenül kudarcok a nevelőszülő, a gyermek, vagy akár a tanácsadó számára, ezt bizonyítja, hogy az esetek nagy részében a kapcsolat a gondozási hely megváltozása után is megmarad gyermek és nevelőszülője között, némileg tehermentesítve azzal, hogy a felelősség lekerül a nevelőszülőről.

Abban azonban biztos vagyok, hogy a nevelőszülői tanácsadók, pszichológusok nagyobb állandóságával, a probléma felismerésének és kezelésének megfelelő időben történő megkezdésével javítani lehetne a statisztikai mutatókon.

Az egyéb okok között leggyakrabban az átvállalások szerepelnek, e tekintetben igen jó az együttműködésünk más TEGYESZ-ekkel, és a civil működtetőkkel egyaránt.

■ IV. NEVELŐSZÜLŐI KÉPZÉSEK, TOVÁBBKÉPZÉSEK

Szakszolgálatunknál az alábbi akkreditált nevelőszülői képzések folynak, amelyhez rendelkezünk az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont engedélyével:

- 60 órás hagyományos nevelőszülői felkészítő képzés (a Család Gyermek Ifjúság Egyesülettel kötött együttműködési szerződés értelmében az első 28 óra a FIKSZ program szerint zajlik, a 32 órás második szakasz programját akkreditáltattuk)
- 300 órás hivatásos nevelőszülői képzés
- működő nevelőszülők fél évente 6 órás kötelező továbbképzése.

A képzéseket szervező kolléganőnk, Pálhalmi Jánosné Jeszenszky Mária szervezi az örökbefogadó szülők felkészítő képzését is, szintén saját, akkreditált program alapján.

Az OKÉV nyilvántartásba vett bennünket, mint felnőttképzést folytató intézményt, az alapító okiratot is módosítani kellett ennek szellemében.

Ezeket a képzéseket nem csupán a saját nevelőszülőink és örökbefogadóink számára indítjuk, az örökbefogadókat kb. az ország megyéinek felében a mi kollégáink képezik, és hivatásos nevelőszülői képzést is szerveztünk már Pest megye, Nógrád megye, Veszprém megye, Zala megye, valamint az SOS falvak hálózata számára. Mindez intézményünk, kollégáink szakmai hírnevét öregbíti.

Szolgálatunk 1999 őszétől 2002 végéig részletes képzési terv alapján megvalósította a *működő nevelőszülők kötelező képzését* a vonatkozó jogszabályok értelmében. Ez volt az alapja annak a tervszerű munkának, amelyet a végleges működési engedély adott határidőre való megszerzésének érdekében folytattunk. A Fővárosi TEGYESZ Nevelőszülői Hálózata 2002. december 1-jétől végleges működési engedéllyel rendelkezik.

Az új jelentkezők felkészítő képzése 1998 tavaszától folyik képzett trénerek irányításával. Általában évente két-három csoportot tudunk indítani, a jelentkezőkről, kiképzettekről szóló számadatok alapján úgy tűnik, hogy a nevelőszülői felkészítő képzés mennyiségi vonatkozások tekintetében nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Nem emelkedett számottevően a nevelőszülők száma. Ez a jelenség többé-kevésbé természetes, hiszen a nevelőszülői alkalmasságra vonatkozó törvényi feltételek szűrő jellege a korábbi évekhez képest erőteljesebben szelektál. Emiatt a nagyon erős szűrő miatt a jelentkező családok, személyek felét a képzésre sem tudtunk meghívni. Leggyakrabban a nem megfelelő lakásviszonyok, a tisztázatlan motiváció áll az elutasítás mögött. Kb. 10%-ot tesz ki azok aránya, akik önkéntes döntés alapján lemorzsolódtak a döntésselőkészítő tréning során, vagy a képzők utasítottak el. Tehát jó esetben a jelentkezők alig 40%-a végzi el sikeresen a nevelőszülői felkészítő képzést, de még ezután is történhetnek olyan események egy-egy család életében, amelyek aztán meghiúsítják a nevelőszülői elképzeléseket. Költözés, újabb gyermek születése vagy esetleg válás, betegség okozhatják azt, hogy a nevelőszülői vállalás bizonytalan időre elhalasztódik, vagy végleg lekerül a napirendről.

Rosszabb esetben a kiképzett nevelőszülői családba nem tudunk gyermeket helyezni, mert a konkrét gyermekek megajánlásakor kerülnek felszínre azok az ellenérzések, vagy a nevelőszülőitől eltérő motivációk, amelyek miatt egyik megajánlott gyermekre sem tud igent mondani a nevelőszülő-jelölt. Sajnos még a képzésen részt vevő családok esetében is jelentős arányban fordul elő, hogy a gyermek(ek) kihelyezését követően derül fény olyan problémákra, amely miatt a gyermeket el kell hozni a családból, vagy éppen a gyermek és a család nem megfelelő összeillesztése miatt kerül sor a gondozási hely megváltoztatására.

Ez azt jelenti, hogy az összes jelentkezőhöz viszonyítva a jelöltek mindössze 25-30%-ból válik aztán hosszabb távon működőképes nevelőszülői család. Ez az arány a nyugati tendenciákkal egybevágó.

Még mielőtt a képzés hatékonyságát kérdőjeleznék meg bárki is, hangsúlyozzuk, hogy a nevelőszülői felkészítő képzés az alkalmasság vizsgálatának kiemelt fontosságú része. Célunk, hogy tiszta motivációval, erőforrásaikat jól felmérő, a várható nehézségek megoldására, kezelésére felkészített nevelőszülők kezdjék meg működésüket, csupán így van esélye gyermekeinknek arra, hogy a nevelőszülői családokban megtalálják biztonságukat addig, míg végleges sorsrendezésük lehetővé nem válik.

Nevelőszülői hálózatunk tervszerű fejlesztése érdekében több ízben is nagyobb toborzási akciót folytattunk, felhasználva a nyomtatott és az elektronikus média mindazon színtereit, amelyeknek igénybe vételével több családot szólíthattunk meg. Tapasztalataink azonban azt mutatják, hogy a leghatékonyabb toborzás a baráti és lakóköznyezetben mutatott személyes példa. Az így szerzett ismeretek, tapasztalatok birtokában jelentkező családok, személyek jóval nagyobb arányban válnak aztán nevelőszülővé, mint a hirdetésekre jelentkezők. Letisztultabb motivációk, megfontoltabb döntések, kiérlelt vállalás jellemzi ezeket a családokat.

A legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy a különleges, illetve speciális szükségletű gyermekek nevelésére nehezen találunk jelentkezőket, és az igényekhez képest alacsonyabb a jól működő, stabil egzisztenciával, valamint identitástudattal rendelkező roma jelentkezők aránya is.

Működő nevelőszülőink számára félévente 6 órában továbbképzést szervezünk. Megajánlott témák szerint (általában félévente 6-7 téma), igényfelmérés alapján szervezzük meg a továbbképzéseket az alábbi szempontok figyelembe vételével:

- célcsoportok kialakítása az igények és szükségletek mentén
- a nevelőszülőket foglalkoztató aktualitások figyelembe vétele
- információk, praktikus ismeretek nyújtása
- egyéni beszélgetések, szupervízió megvalósítása
- az eszmecsere csoportmunka arányának fokozása.

Az első félév (2002 ősze) csekély részvételi aránya után a jobb, hatékonyabb szervezés, a nevelőszülői tanácsadók nagyobb ráhatása eredményeképpen azóta kb. 60-70%-os részvételt tudunk elérni, a vidéki TEGYESZ-ek bevonásával együtt is. Bízunk abban, hogy a rendszeres továbbképzések egy idő után, és a kedvező tapasztalatok birtokában belső igényné válnak, s nevelőszülőinket aktívabb részvételre ösztönzik. Természetesen nem elhanyagolható az sem, hogy a nevelőszülők alkalmasságának 3 évente kötelező felülvizsgálatának egyik fontos értékelési szempontja a nevelőszülők rendszeres továbbképzésének teljesítése, együttműködése.

Hivatásos nevelőszülőink számára a rendszeres továbbképzést a havi rendszerességgel megtartott értekezlet biztosítja.

A munkaközösség vezetője 2000 óta Gyügyei Attila. A Gyámügyi és Gondozási Szolgálat éves munkatervének megfelelően szervezzük az értekezleteket és továbbképzéseket. Negyedévente a munkaközösség saját problémamegbeszélő értekezletet tart, a többi alkalommal pedig a Házban dolgozó, vagy neves külső előadókat hívunk egy-egy aktuális, a nevelőszülőket foglalkoztató téma bemutatására. Az elmúlt évek legsikeresebb előadást dr. Németh Zsolt rendőr ezredes, dr. György Péter eszté-

ta, dr. Pintér Gábor pszichológus, dr. Sebestyén Szilvia gyermekpszichiáter, dr. Negrea Vidia klinikai szakpszichológus tartották, csak hogy a teljesség igénye nélkül néhány nevet említsek.

Itt említeném meg, hogy a hivatásos nevelőszülői értekezletek keretében 2001-ben vendégünk volt az akkori ágazati miniszter, Harrach Péter, majd 2002 óta jó együttműködést sikerült kialakítanunk a Minisztérium akkori helyettes szociálpolitikai államtitkárával, Szabó Sándornéval, aki két ízben is ellátogatott hozzánk. Talán ennek is köszönhető az, hogy a Minisztérium első ízben 2003-ban pályázatot írt ki a hivatásos nevelőszülők számára, működési feltételek javítására. Ezen a pályázaton 2003-ban és 2004-ben is 1,6 millió Ft-ot nyertünk, amelyhez a fenntartó 400 000 Ft önrészt biztosított mindegyik évben.

■ V. TÁBOROK, ÜDÜLTETÉS

A nevelőszülőnél élő gyermekek nyaraltatása kiemelt feladatok Szolgálatunknak. Minden nyáron két-három táborot szervezünk korcsoportok szerint, a nevelőszülői tanácsadók közreműködésével. Ehhez pályázati támogatásból minden évben jelentős összeget sikerül nyernünk önkormányzati, alapítványi és az üzleti szféra jóvoltából, 4-500 ezer Ft körüli értékben. A táborok megvalósításának alapját az intézmény költségvetéséből és a nevelőszülők befizetéseiből biztosítjuk.

2002 óta ez a gyermekek számára adott táborozási lehetőség kibővült: a nevelőszülői családok számára Hévízen (minden évben 4x1 hét), és a Szakszolgálat bogácsi üdülőjében (minden évben 3 hét 2-2 család részére), valamint a Maugli Gyermekek és Ifjúságvédelmi Alapítvány tiszaderzsi pihenőházában tudunk nyaralási lehetőséget biztosítani, amelyet belső pályázat útján nyerhetnek el.

Családjaink szívesen élnek a lehetőséggel, óriási az érdeklődés az üdülési, nyári táboroztatási lehetőségek iránt, hiszen a nevelőszülői családok jelentős részében komoly gondot okoz a nyaralás megszervezése, finanszírozása, az iskolai és egyéb szervezésű táborok pedig aránytalanul nagy terhet rónak a nevelőszülőkre még a leggondosabb gazdálkodás mellett is.

■ VI. ÉRDEKKÉPVISELETI FÓRUM

A jogszabályoknak megfelelően a Fővárosi TEGYESZ-ben megalakult 2004 júliusában az Érdekképviseleti Fórum dr. Zelenka József vezetésével, amely a Fővárosi TEGYESZ által ellátott gyermekek (Fővárosi TEGYESZ Gyermekotthonai és Nevelőszülői Hálózat) érdekérvényesítését hivatott szolgálni.

Ennek megszervezése és tartalommal való megtöltése nem volt könnyű feladat az adott gondozási helyek specialitásából adódóan. Egyrészt a TEGYESZ Gyermekotthonaiban a populáció nem állandó, hiszen ezek alapvetően befogadó otthoni feladatokat látnak el. A Nevelőszülői Hálózat pedig egyrészt létszámánál fogva óriási, másrészt a nevelőszülői családok kb. egyharmada vidéken él, a családok és a gyermekek nem ismerik közvetlenül egymást. E tekintetben a közös táborozások, valamint a nevelőszülők esetében a közös képzések, továbbképzések tapasztalataira tudunk hagyatkozni.

Sikerként könyveljük el az Érdekképviseleti Fórum megalakulását, illetve azt, hogy harmadik ülésükön elfogadásra került az SZMSZ. Ezen az ülésen a fővárosban akkor működő két gyermekjogi képviselő is részt vett.

2004. június 1-jétől kezdték meg tevékenységüket a fővárosban dolgozó gyermekjogi képviselők. Több ízben is meghívtuk őket a hivatásos nevelőszülők továbbképzésére, így alkalmuk volt bemutatniuk magukat és tevékenységüket. A főváros területén nevelőszülői családokban élő gyermekek számára eljuttattuk nevelőszülői tanácsadóinkon keresztül a gyermekjogi képviselők nevét és elérhetőségét, valamint a 10 év feletti gyermekek számára minden évben két alkalommal fórumot szervezünk, hogy személyesen megismerkedhessenek, és problémáikat megoszthassák a gyermekjogi képviselővel.

■ VII. ÖSSZEGLÉS

Hogy a fentiekben vázolt nehézségek, működtetői dilemmák mennyire egyediek vagy általánosak, kerekasztal-beszélgetést kezdeményeztünk a velünk szakmai kapcsolatban álló civil nevelőszülői hálózatokkal 2004 novemberében. A párbeszéd olyan annyira jól sikerült, a tapasztalatok közös megbeszélésre olyan igény mutatkozott, hogy azóta negyedéves rendszerességgel, a közép-magyarországi régió egy-egy működtetője házigazdaként mutatja be szervezetét a többi nevelőszülői hálózat számára. Ezen alkalmak lehetőséget biztosítanak a tapasztalatcserén túl információcserére és közös érdekérvényesítésre egyaránt.

Együttműködésünk a közeljövőben várható régiós átalakulások miatt különös jelentőséggel bír, nem beszélve arról, hogy a civil nevelőszülői hálózatok férőhelyei nélkül a szakellátásba kerülő gyermekek szükségleteinek megfelelő gondozási helyek kínálata is jóval szűkösebb lenne.

Vida Zsuzsanna

Gondolatok, dilemmák, tapasztalatok a gyermekvédelemről Szabolcs – Szatmár-Bereg megyében

Szeretjük-e a gyermeket a gyermekvédelemben?

Persze, hogy szeretjük, hiszen ez a dolgunk, hogy szeressük a hivatásunkat, hogy gondoskodjunk és neveljünk és az sem mellékes, hogy ebből élünk.

A szeretet fogalma azonban a gyermekvédelemben más értelmet is hordoz. A szeretet nem csupán annyit jelent, hogy mosolygós, gondtalan, boldog gyerekek töltsék meg a gyermekotthonokat, s éljenek a nevelőcsaládokban, hanem a gyermek szeretetéhez hozzákapszódik egy tágabb felelősség is. Meg kell tenni mindent azért, hogy megmaradjon a kapcsolata vér szerinti családjával, folyamatosan legyen személyes információja édesanyja, édesapja sorának alakulásáról. Erre azért van szükség, hogy később tudjon dönteni, választani a között, hogy az életét úgy rendezi-e be, mint a szülei, vagy egy más minőséget teremt meg magának. Meg kell tanítani a gyermeket arra, hogy minél kevésbé legyen kiszolgáltatva másoknak. Ehhez önálló egzisztenciára van szükség, ami sok-sok tanulóssal érhető el. Meg kell tanítani arra, hogy különbséget tudjon tenni segítő barát és haszonleső „haver” között. A szeretet azt is jelenti, hogy időben el tudjuk engedni a gyermeket, ha az élet úgy hozza. Az elengedés jelenthet végleges hazatérést a vér szerinti családba, örökbefogadást, párkapcsolat létesítését, önálló életkezdését. A szeretet tehát egy bonyolult viszonyrendszer, ami egy lehetetlen helyzetet – a család átmeneti, vagy végleges elvesztését – teheti tartalmasabbá, elviselhetőbbé. Az alábbiakban ezen gondolatok mentén a gyermekvédelem néhány aktuális kérdését próbáljuk felvetni.

■ A MÚLTAT ELTÖRÖLNI NEM LEHET

A közelmúlt nevelőotthonait szívesen elfelejtenénk, de az akkori valóság az ott felnövekvő gyerekek múltjának kitörölhetetlen emléke. A második nagy háború után üresen maradt kastélyok gyermekvédelmi funkcióinak megtalálása humánus, haladó gondolatnak tűnt. Nem is a forma, hanem – mai tudásunkkal – a rendszer, a tartalom volt embertelen.

Egy tipikus gyermekorsó a következőképpen alakult: a család elvesztésének keserves folyamatát túlélve testvéreivel együtt bekerült a GYIVI-be, az elosztóba, ahol vasrácsos ablakokkal védett szobában, kopaszra nyírva havonta egyszer vasárnapi délelőtt látogathatták. Aztán előállt a későbbiek során

mindig rettegett autó és testvéreitől elszakítva életkorának megfelelő egynemű (leány vagy fiú) nevelőotthonba szállították, ahol a 20-22 személyes szoba emeletes vaságyainak egyikére fektették, de előtte csupaszra vetkőztették, mert a GYIVI ruháit vissza kellett vinni a kísérőnek. Aztán amikor a gyerek megszokta a családot „helyettesítő” intézményt, barátokra talált, megszerette a felnőtteket, újra előállt az autó és menni kellett tovább, mert a lánc a következőképpen alakult: csecsemőotthon (0-3 év), óvodásotthon (4-5 év), általános iskolai otthon (6-14 év), középiskolai otthon (15-18 év). És majdnem mindegyik összkomfortos nevelőotthonok „védték” a gyermeket a külvilág rosszindulatától.